

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

סוכות ושמחת תורה, תשס"ח
מספר 723

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

יום-טוב שני של גלויות באילת?

בפרשת דברים משה מספר על מסעי בני ישראל. בעברם ליד ארץ אדום, נזכרות שתי נקודות ציון: אילת ועציון גבר (ב:ח). מקומות אלו מזוהים כקרובים לעיר הישראלית אילת והירדנית עקבה. ביי"א באדר תש"ט הגיע צה"ל למקום, ואילת נכללה בתחומה של המדינה החדשה. מאז ועד עתה התפתחה אילת לעיר, ואף הוקדשו לה ולערכה הכינוסים ה-18 וה-44 של החברה לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה.¹

בגלל ריחוקה של אילת נסתפקו הפוסקים אם יש להחיל עליה יום טוב שני של גלויות. כידוע, חגי ישראל היו נקבעים על ידי בית הדין הגדול שבירושלים, על פי ראיית הירח המתחדש. בימי בית שני שכנו רוב יהודי הגולה בבבל. על מנת להודיע להם על ראש החודש הדליקו משואות בראשי ההרים הגבוהים בלילה שלאחר קידוש החודש. כך ידעו כל בני גלות בבל בתוך דקות ספורות מתי נקבע ראש חודש ויכלו לחגוג את החגים (משנה ר"ה ב, ג-ד). במשנה לא מוזכר איך הודיעו לשאר הגלויות, כמו מצרים. ייתכן שנשלחו לשם שלוחים.²

פעם קלקלו ה"כותים" (שומרונים) את ההודעה, ועל כן שינה רבי יהודה הנשיא את צורת ההודעה, ויצאו שליחים גם לבבל. כמובן שהודעה באמצעות שליחים ארכה הרבה יותר מאשר הדלקת משואות. שני החגים החשובים – פסח וסוכות, חלים באמצע החודש, ולרשות השלוחים היו כעשרה ימים, כי אסור היה להם לחלל את השבת. בתשרי הם יצאו רק במוצאי ראש השנה ושבתו גם ביום כיפור. במקומות שהם לא הספיקו להגיע אליהם חגגו כל חג שני ימים מספק. יוצא מהכלל הוא יום כיפור מפני סכנת נפשות בצום של יומיים.³ באמצע תקופת האמוראים הונהג לוח קבוע, ואעפ"י כן קבעו חכמים שבני הגולה יוסיפו לנהוג שני ימים טובים.

מהם הגבולות שמשם ואילך מחויבים בשני ימים טובים? האם אפשר להניח שהשליחים הגיעו לכל ארץ ישראל, או שמא היו מקומות שאליהם לא הגיעו? בזה נחלקו הריטב"א והרמב"ם. הריטב"א סבר שתקנת יום טוב שני לא נהגה אלא בחוץ לארץ, כי בדרך כלל לא הגיעו השלוחים לפני החג. בארץ ישראל תוקן לנהוג יום אחד, אך לא ברור באלו גבולות מדובר. הכיבוש הראשון ("עולי מצרים") היה גדול מהכיבוש השני ("עולי בבל"). יש עוד ספק אם הגבולות הם של קדושת הארץ לעניין מצוות התלויות בארץ או שמא אין קשר בין העניינים. הרמב"ם סבר שרק המקומות שידוע לנו שאליהם או בקרבתם הגיעו השלוחים, נוהגים יום אחד. בשאר המקומות החדשים שבארץ ישראל נוהגים שני ימים.

¹ רוב ההרצאות פורסמו בקובץ **אילת והערבה**, ירושלים תשנ"ה.

² ח' אלבק **בהשלמות ותוספות לפירוש המשנה**, סדר מועד, עמ' 488.

³ ראו מאמרי "יומיים כיפור" בדף שבועי לפרשת האזינו ויו"כ, תשס"ג (מס' 462).

להלכה ולמעשה, בכל הדורות נהגו כריטב"א.⁴ בפוסקים מובא שבערי עבר הירדן, הנגב, עזה וצפון הארץ נהגו יום אחד. יהודי לבנון נהגו שני ימים, ונשאר אם כן ספק רק בדין של אילת. המחייבים שני ימים העלו כמה סיבות:

א. אילת רחוקה מעשרה ימים, והשלוחים לא יכלו להגיע לשם.

ב. אילת המוזכרת במקרא אינה בהכרח אילת של היום.

ג. אילת רחוקה מהגבול הדרומי של ארץ ישראל.⁵

אבל השוללים שני ימים סברו:

א. אילת יושבה כבר בימי בית ראשון, כמסופר בספר מלכים.

ב. רב סעדיה גאון תרגם "מעלה עקרב" שבפרשת גבולות ארץ ישראל (במ' לד: ד) "עקבה".

ג. כל התושבים שהם בשלטון אחד נוהגים כאותו מנהג, ולא ייתכן לחלק ביניהם.

הרב הראשי באותם ימים, הרב הרצוג, הרב רחמים חי חויתה כהן והרב אליעזר וולדנברג פסקו להלכה שבאילת נוהגים יום אחד,⁶ וכן נהגו הלכה למעשה.

מנשה אלישיב
הספריה ליהדות

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע

הדף מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>. כדי להצטרף לרשימת המנויים בדואר האלקטרוני על דף פרשת השבוע, יש לפנות לכתובת: listserv@vm.biu.ac.il. אין לכתוב נושא למכתב. יש לכתוב שורה אחת בלבד, בגוף המכתב: sub parasha-l firstname lastname כאשר first-name ו- last-name הינם השם הפרטי ושם המשפחה של השולח.

⁴ יש שמועות על רבנים שחששו לדעת הרמב"ם והחמירו שלא לעשות מלאכה ביום טוב שני. לא נדון כאן בשמועות, כי בהלכה המקובלת נקבע יום אחד בלבד.

⁵ יש חילוקי דעות מה סברו החזון איש והרב ש"ז אוירבך. לדעת הרב י"ש אלישיב, ראוי להחמיר.

⁶ הרב הרצוג בתשובה לרב מ' טיקוצינסקי (עורך לוח א"י), בתוך: שו"ת או"ח פ"ח, הרב כהן בשו"ת שמחת כהן חלק ז', נ"ט, והרב וולדנברג בשו"ת ציץ אליעזר חלק ג' ס' כ"ג.

